

ve dvousloupcové sazbě. O pozitivěch tohoto řešení není nutné dlouze přesvědčovat; díky tomu mohla být kniha i samotná výstava instalována postupně nejen v Karlových Varech a v Chebu, ale i v Oberwiesenthalu a Klingenthalu.

Bez zvláštního úvodu je čtenář vržen přímo do víru událostí. První kapitoly popisují dějiny archeologického výzkumu na území dnešních okresů Karlovy Vary, Cheb a Sokolov, rozdělené do tří časových úseků do roku 1945, 1946–1971 a 1972–2001. Prvnímu období dominovalo německé bádání, opřené zejména o náhodné nálezy a amatérské nadšence. Po druhé světové válce byla badatelská kontinuita násilně přetržena a archeologickým výzkumům se zde nesusťavně věnovali především pracovníci Archeologického ústavu v Praze a jeho expozitury se sídlem v Plzni. Třetí, zřejmě nejdůležitější etapu zahájilo v roce 1972 zřízení stálého archeologického pracoviště v chebském muzeu, doplněného v roce 1980 archeologickým oddělením v Karlových Varech. V posledních letech pak přibývají výzkumy nejruznějších obecně prospěšných společností a v neposlední řadě i pracoviště Národního památkového ústavu v Plzni a Lokti.

Hlavní část knihy zabírají medailonky nejvýznamnějších archeologických lokalit. Jednotlivá hesla popisují dějiny a okolnosti výzkumu, jeho průběh a nejdůležitější nálezy. Vždy je přiblížen současný stav lokality a přístupová cesta; katalog tak slouží zároveň i jako turistický průvodce. Hesla jsou doplněna pokud možno dobovými fotografiemi průběhu výzkumu a současným stavem lokality či výběrem nálezů, jen ojediněle byl zařazen výběr z terénní dokumentace. Řazení hesel ctí chronologické hledisko, a to podle roku zahájení archeologického výzkumu. Ač tomuto řešení nelze upřít jisté opodstatnění, orientaci v knize to dosti ztěžuje. Řazení navíc není zcela důsledné. Pro další využití by nepochybně bylo vhodnější řazení abecední, nebo alespoň podle chronologického zařazení jednotlivých nalezišť. V daném případě by orientaci usnadnil jednoduchý rejstřík, naštěstí lokalit není tolik, abychom to mohli pokládat za závažný problém.

Dalšímu badatelskému využití by také neškodilo připojení zkrácených odkazů na literaturu; ta je uvedena souhrnně v závěru knihy, což zájemci o hlubší vědění cestu k dalším poznatkům příliš neusnadňuje. Připojeny jsou i tři lokality na území dnešního Německa (středověké město Plauen, pravěký lom Leupoldsdorf a hrad na Kapellensbergu); čtenáři, který se neorientuje v dějinách Chebska, by však prospělo vysvětlení, proč byly do výběru zařazeny právě ony. Závěr publikace tvoří 63 biografických medailonků

a fotografie všech archeologů, kteří na území kraje působili nebo stále působi.

Knihy představuje velmi pěkný a povedený příklad, jak lze efektivně prezentovat a především popularizovat výsledky odborné práce nejširší veřejnosti. Můžeme doufat, že se stejnou cestou vydají i další muzea.

MARTIN ČECHURA

František GABRIEL – Jaroslav PANÁČEK – Kamil PODROUŽEK, *Helpfenburk, hrad pražských arcibiskupů*, Občanské sdružení Hrádek, Borek 2011

519 s., ISBN 978-80-904730-0-3

Rozsáhlá publikace o hradu Helpfenburk u Úštěku zaujme hned z několika úhlů pohledu. Vedle netradičního rozvržení textu a nápadité grafické úpravy Pavla Růta je to skromná distribuce – v době vzniku anotace se publikace dala zakoupit pouze v 1. podzemním antikvariátu v Hyberské ulici v Praze. Důvod je nasnadě. Jeho vedoucí Michal Hulla se již od počátku osmdesátých let minulého století angažuje při záchraně hradu a patří mezi členy občanského sdružení Hrádek, které je vydavatelem této knihy. Nezbyvá však než tento distribuční kanál podpořit, neboť provize z prodeje nejsou zprostředkovatelům, ale zpět na obnovu hradu.

Autoři knihy se danému regionu i vlastnímu hradu věnují již dlouhodobě. Jejich podíl není v knize blíže označen, ale lze jej do jisté míry rozeznat. Historii hradu zpracoval Jaroslav Panáček, stavební rozbor František Gabriel a Kamil Podroužek, archeologie pak připadla opět F. Gabrielovi. Kniha je rozčleněna do řady kratších kapitol s poněkud zvláštními, jakoby popularizujícími názvy určenými pro širší veřejnost, které ovšem poměrně kontrastují se samotným textem. Ten je totiž určen velmi úzké, ne-li specializované vrstvě odborných čtenářů z řad kastellologů, archeologů či historiků. Běžný čtenář, byť s hlubším zájmem o zmíněné disciplíny, se v textu zcela jistě ztratí, a nutno podotknout, že některé partie jsou málo stravitelné i pro odborníky. K přehlednosti bohužel nepřispívá ani řazení jednotlivých kapitol, které míchají historii, stavební dějiny, interpretaci hradní architektury a archeologii.

Bezpochyby nejsilnější stránkou a také nejčtivější částí knihy jsou dějiny hradu, kterým kromě nadbytečných vsuvek nelze nic vytknout.

Ocenit je třeba i edici pramenů k dějinám hradu, přeložených rovněž do češtiny. Stavební historie je podána poněkud obtížnějším jazykem. Text není vhodně strukturován a chybí bohužel propojení s obrazovými přílohami, takže lze jen velmi těžko zjistit, která konkrétní část hradu je právě popisována. Ostatně doprovodných obrázků zde mohlo být jistě více, neboť předají potřebné informace většinou lépe než dlouhé texty, cvičící abstraktní představivost čtenáře. Zvláště problematický je pečlivý popis všech možných dražé, kapes atd. v pískovcových stěnách a jejich číslování. Absence propojení textu a obrazu tu činí značné potíže s orientací a násilně vsunuté číslování kapes (které bez adekvátní obrazové přílohy ztrácí smysl) znejasňuje plynulost textu, a tím i jeho srozumitelnost.

Archeologické pasáže knihy jsou rovněž podány velmi obtížným jazykem a komplikovaně strukturovány. Popis archeologických sond se totiž nepochopitelně ocitl až v poznámkách – i přesto, že právě ony jsou mimořádně důležité pro pochopení vývoje hradu, zatímco rozbor archeologických nálezů je určen pouze praktikujícím archeologům. Zde nepomohou ani romantické názvy kapitol, jako např. „4.4.1.4 Co je to štěstí“, která pojednává o kategorizaci keramiky do jednotlivých tříd.

Podstatně čtivější jsou následující kapitoly, věnované stavebnímu vývoji hradu, které přinášejí řadu užitečných analogií. Hrad je srovnáván jak v kontextu místa, tak i jeho stavitelů, což obsah knihy velmi obohacuje a dává jí zcela jiný rozměr. Na závěr je zařazena kapitola věnovaná recentním dějinám hradu („Historie po dějinách“), která dle mého názoru zcela vypadává ze struktury knihy a měla být logicky zařazena již na začátek knihy do dějin objektu.

Pokud odhlédneme od výše zmíněných výtek, které se týkají především formální stránky – struktury textu, jeho (ne)propojením s obrazem a nedostatečné obrazové přílohy (což ovšem bude čtenáři činit značné potíže s pochopením textu), máme před sebou velmi kvalitní a přínosnou knihu. K předkládaným závěrům stavebního vývoje nelze mít větších výhrad. Celkově kniha přinášejí řadu velmi důležitých zjištění a nálezů, které jistě poslouží dalšímu výzkumu i na jiných lokalitách, a lze ji doporučit jako příklad pro další podobné monografie hradů – a to jak v kladném smyslu slova, tak i jako poučení, čeho se příště vyvarovat.

FRANTIŠEK ZÁRUBA

Karel KIBIC ml. – Vojtěch VANĚK,
*Středověká venkovská sakrální
architektura na Kutnohorsku,*
Společnost přátel starožitností
v Praze, Unicornis, Praha 2012
(= Vlastivědná knihovnička
Společnosti přátel starožitností 19)

368 s., ISBN 978-80-86204-26-0

Anotovaná publikace navazuje na předchozí svazek, věnovaný středověké venkovské sakrální architektuře na Čáslavsku. Zkoumaná oblast, vymezená hranicemi současné správní obce Kutná Hora, se vyznačuje neobvykle vysokým počtem pozůstatků středověké sakrální architektury. Publikace zahrnuje 34 samostatných hesel, která reprezentují tři čtvrtiny z venkovských kostelů, jež zde vznikly ve středověku. Většina z nich se teprve nyní dočkala souhrnnějšího zpracování, neboť vesměs drobné stavby, často postrádající výraznější architektonické detaily, dosud spíše unikaly pozornosti. Řada z pojednávaných kostelů navíc prošla v novověku jen minimem dodatečných zásahů a přestaveb, a proto se uchovala do značné míry v autentické podobě. Jedním z důvodů bylo i to, že mnoho farností v pobělohorském období zaniklo.

V úvodních kapitolách je shrnut vývoj osídlení, pozemkové držby a také církevní organizace na středověkém Kutnohorsku. Velká hustota farní sítě, kterou zde můžeme pozorovat, byla zřejmě zapříčiněna vysokou majetkovou rozdrobeností – půdu zde vlastnili především příslušníci drobné šlechty. Dále je představena celková charakteristika středověkých venkovských sakrálních staveb, nechybí ale ani krátká informace o kostelech, které byly vybudovány v novověku a pro absenci pozůstatků středověké architektury do katalogu zařazeny nebyly. Samotný katalog vynechává kromě kutnohorských městských kostelů a svatyní, jež byly součástí klášterního komplexu v Sedlci, také objekty, které byly založeny jako hornické kaple v bezprostředním zázemí Kutné Hory a mají přímý vztah ke kutnohorské církevní architektuře.

Jednotlivá hesla katalogu staveb jsou členěna na podkapitoly, které se věnují nejstarším zmínkám o patrociniu kostela a základní charakteristice kostela včetně jeho vztahu k urbanismu obce, jež dokládá také připojený plánec